לתרומות, והצטרפות מנויים לקבלת הסיכומים בכל השפות מידי יום במייל במחיר סימלי ליום: עברית 1 ₪, תרגום 1$: נדרים פלוס | קהילות | חשבון הבנק: בנק הדואר מ"ח 8373952

מפעל הדף העולמי בעיון

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לידיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והחוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת וילך

יום א' כ"ט אלול-שבת ו' תשרי תשפ"ב

מסכת כתובות פ"א-פ"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף פ"א ע"א

יורשי הבעל קוברין דהא ירתי כתובתה.

צדדי הבעיא ביאר הר"ן [ל"ט ע"ב מדפי הרי"ף] דודאי קיימא לן דקבורתה תחת כתובתה, והיינו תחת נדונייתה, הלכך אי אמרינן דנכסי צאן ברזל בחזקת יורשי ודאי שהם חייבים בקבורתה, ואפילו אם נאמר דנכסי צאן ברזל בחזקת יורשי אשה,ף אע"ג דלא תקינו קבורתה אלא תחת נדונייתה, אכתי איכא למימר דכיון דיורשי הבעל ירתי עיקר כתובתה דאינהו קברי לה, ואע"פ שקבורתה לאו תחת עיקר כתובה היא, היינו דוקא בסתם כתובה שאינם ממש יורשים אותה, אלא רק משום דלא קרינא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, אבל כתובה זו יורשים ממנה, לכן יש לומר דבין למ"ד דנכסים בחזקתן היינו בחזקת יורשי אשה, בין למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל, בין למ"ד יחלוקו שפיר איכא למימר דיורשי הבעל קברי לה. ומאידך גיסא יש לומר דיורשי האב חייבים בקבורתה, דהא ירתי נכסי מלוג שלה, ולאו דוקא יורשי האב בלחוד, אלא אף יורשי האב קאמר, שלא חייבו הבעל לקבור אותה תחת כתובתה אלא במי שאין לה יורשים אחרים, אבל זו שיש לה יורשים אחרים יקברוה הם כדין שני יורשין דעלמא. ומסקנת הגמרא דיורשי הבעל קברי לה דהא ירתי כתובתה.

דף פ"א ע"ב

בנכסי פליגנא לך.

כתב הריטב"א [ד"ה בנכסי], דפירש רש"י [ד"ה אע"ג] שקנו מידו, וקשה, דאם תנאי בעלמא הוא ולא חלקו מהשתא, אע"ג דקנו מידו מאי הוי, קנין דברים בעלמא הוא. לכך נראה לפרש כי זה בוודאי לא קנו מידו כלל, אלא שהבטיחו בדברים ואמר ליה בנכסים פליגנא לך, ואח"כ חזר בו והיה אומר שלא אמר כן אלא להטעותו כדי שלא יפסלנה עליו בגט.

תניא הרי שהיה נושא באחיו מנה ומת והניח שומרת יבם לא יאמר הואיל ואני יורש החזקתי. אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא יאכל פירות.

וכן פסק הרי"ף [מ' ע"א מדפי הרי"ף], וטעמו, דאף דהאי מתניתא רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה, ולית הלכתא כוותיה, כיון דתקינו רבנן השתא למיגבא כתובה ממטלטלי עבדינן כוותיה. ותמה הראב"ד [בהשגות שם] היאך הביא הרי"ף ברייתא זו לפסק הלכה, הא אמרינן דזו אינה משנה ולא עבדינן תרי חומרי בכתובה. ואי משום דתקינו רבנן בתראי דכתובה גבי ממטלטלי, מי עדיפא תקנתא דבתראי ממילתיה דרבי מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה, ואפילו הכי אמרינן דדוקא במטלטלי דאיתנהו בעין ברשות היורשים, אבל מלוה דאיתא ברשות אחרים לא מפקינן מלוה בעל כרחו ויהבינן לאשה בכתובה מדין שעבודא דרבי נתן, דלא מחמרינן תרי חומרי בכתובה, וכל שכן שהיורש גופיה הוא הלוה דאין כופין אותו לפרוע להנהו זוזי. וכתב הרא"ש [סימן י"ג] דלא קשיא ליה, דמה שאמר התלמוד דהא מתניתא טעות היא, הוא לפי שודאי מעצמו שנאה התנא ומשבשתא היא לפי שאי אפשר לקיימה מטעמים שנתפרשו בגמרא, דאפילו אי ס"ל הלכה כר"מ והלכה כרבי נתן, מכל מקום לא מחמרינן תרי חומרי בכתובה, אבל השתא דתקינו רבנן דגבי כתובה ממטלטלי יחזרו להיות המטלטלי כמו מקרקעי ואין כאן אלא חומרא אחת כרבי נתן ולא קשיא מידי. אבל הרמב"ם [פכ"ב מהלכות אישות הי"ג] כתב שכיון שאין כתובה נגבית מן המטלטלין אלא בתקנת הגאונים, אין כח בתקנה זו למנעו מנכסי אחיו, ולפיכך אם הניח אחיו מעות ומטלטלין הכל של יבם ומשתמש בהם כמו שירצה:

וכתב הריטב"א [ד"ה תניא] דאיכא דקשיא ליה ואימא שיבם מוחל לעצמו, ויש מתרצים בתוספות [ד"ה לא] דאין הכי נמי ומיהו לא יועיל לו דהא מחייב מדינא דגרמי כדאמרינן לעיל ומגבי ביה כשורא לצלמי. ותירץ עוד הריטב"א, לפי

מה שכתב בפרק שני דאע"ג דמוכר שטר חוב יכול למחול או יורש שלו, הלוה אינו יכול למחול לבעלי חובותיו, דהא משתעבדי למלוה שלו מדרבי נתן, וסיים הריטב"א, וכן הדין בעיני אע"פ שאין זה דעת רבותינו בעלי התוספות ולא דעת רבינו ז"ל. וכתב עוד דהרמב"ן תירץ דקושיא מעיקרא ליתא, לפי שאין האדם יכול למחול לעצמו, שאין מחילה אלא ממוחל לנמחל.

אע"ג דזבין לא הוי זביניה זביני.

כתב רש"י [ד"ה אע"ג] דמה שהתנה זה לחלוק עמו וקנו מידו הרי הוא כמוכר. והקשה הר"ן [מ' ע"א מדפי הרי"ף], דמכל היאך יועיל, הא הוה ליה כאומר שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך תקדוש דלא קדשה, והכא נמי כיון דעדיין לא באו נכסים לידו היאך יזכה מהם לאחיו מחציתן, וכי קנו מידו מאי הוי, קנין דברים בעלמא הוא.

וכתב הר"ן די"ל דהכא מיירי כגון שלא היו אלא שני אחים, וכל שלא ייבם אחד מהם היתה יד שניהם שוה בנכסים, ולפיכך היה יכול הבכור להתנות שלא יזכה בנכסים יותר מחמת יבומו, דהוה ליה כדאמרינן לקמן [פ"ג ע"א] דנחלה הבאה לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא יירשנה, וה"נ יכול להתנות קודם יבום שלא יזכה מחמת יבומו שהוא עתיד ליבם יותר בנכסים.

ואי ס"ד ניתנה כתובה לגבות מחיים נייחד לה שיעור כתובתה וליזבן.

והביא הר"ן [מ' ע"א מדפי הרי"ף], דיש שרצו ללמוד מכאן שלוה שרצה לפרוע חובו תוך זמנו כדי לסלק שעבוד שעליו שאינו רשאי. וכתב הר"ן דאין מכאן ראיה, דכאן הזמן אף לתקנת האשה הוא שהיא רוצה שלא יוכל לפורעה בתוך הזמן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, אבל בחוב דעלמא כיון שהזמן אינו אלא לתועלת הלוה, כל שאמר טול מעותיך שאיני רוצה בו רשאי. והביא הר"ן לשון הרמב"ן בתשובה שאין המלוה יכול לעכב מלקבל חובו תוך זמנו, והביא על זה ראיה, עיין שם בדבריו, וסיים, הילכך פורעו תוך זמנו ונפטר הימנו.

דף פ"ב ע"ב

ואי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני כו'.

והנפקא מינה בזה, כתב הר"ן [מ' ע"ב מדפי הרי"ף], אם מכר נכסיו ואחא כך השתדפו נכסי המת, שאינה יכולה להוציא מן הלקוחות, או עוד נפקא מינה לענין נדוניא, דאפילו ליכא נכסים מראשון אין לה על השני אלא עיקר כתובה, אע"פ שהוציא משל אחיו נכסים שהיו מספיקין לנדוניתה:

דף פ"ג ע"א

פרק תשיעי

הכותב

איבעיא להו קנו מידו מהו.

לרש"י אברייתא קאי, באומר לחבירו דין ודברים וכו', ותוספות הקשו דמה מועיל שם קנין, דלמי הוא מקנה אותה. דדין ודברים אין לי בה אינו אלא לשון הפקר. ותוספות כתבו דאיירי בנשואה, דאע"פ דלא מהני סילוק בנשואה, איבעיא להו אי יועיל קנין. והרא"ש [סימן א'] כתב לחיישב פירוש רש"י ד כיון שאומר לחבירו שהוא שותף עמו והקנה לו מוכח שהוא מקנה לו השדה. והרי"ף כתב קנו מידו של בעל ועודה ארוסה מהו. והקשה הרא"ש דהא אפילו באמירה מועיל. וביאר את את כוונתו דהיינו שאם אמר דין ודברים אין לי בנכסיך וקנו מידו אם נסתלק גם מפירות וירושה. והקשה על זה הרא"ש דכיון דטעמא דלא נסתלק הוא משום דיד בעל השטר על התחתונה או מדקדוק הלשון דבנכסייך ולא בפירות בנכסייך ולא לאחר מיתה כמו שאמר רב אשי, מה יועיל כאן הקנין לדבר שאינו במשמעות הלשון, וכן בכל מקום שאנו אומרים יד בעל השטר על התחתונה אטו אי קנו מיניה תהיה ידו על העליונה. וכתב הרא"ש דפירוש רש"י עיקר דקאי אברייתא.

דף פ"ג ע"ב

ת"ר אלו הן פירות ואלו הן פירי פירות כו'. איבעי להו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירי פירות מהו שיאכל פירות מפירי פירות סליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה א"ד כ"ש מפירי וכו'.

וכתב הר"ן [מ"א ע"ב מדפי הרי"ף] ולא איפשיטא בעיין, הלכך אמרינן דמפירי פירי הוא דסליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה, ושכן כתב רבי חננאל. אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בספר המקח בשער רביעי, ואסיקנא פשיטא מכל מילי סליק נפשיה ומ"מ מדאמרינן בגמרא דמדובר בדשיירא משמע דכי אמרינן לעולם הוא אוכל פירי פירות דוקא בדשיירא ממילא, אבל אין הבעל יכול לכופה ליקח בהן קרקע. והרמב"ם ז"ל [פכ"ג מהלכות אישות ה"ג], כתב ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירי פירות. וכתבו הר"ן והרא"ש [סימן א'] דנראה שסמך על התוספתא דתני רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות, כיצד מוכר פירות וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. וכן הוא גם בירושלמי.

אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא מטעמיה.

והרי"ף [מ"ב ע"א מדפי הרי"ף] כתב דלית הלכתא כותיה דקי"ל כל דבר שבממון תנאו קיים. כלומר דאע"ג דפסק רב כרבן שמעון בן גמליאל היינו משום דסבירא ליה דמתנה על מה

שכתוב בתורה תנאו בטל, ואע"ג דירושת הבעל לדידיה דרבנן חכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה, כדאיתא בגמרא, אבל אנן הא קיימא לן כרבי יהודה דאמר [לעיל נ"ו ע"א] המתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים, הילכך ליתא לדרב. וכן דעת הרמב"ם [פרק כ"ג מהלכות אישות ה"ה].

והביא הר"ן דעת רבינו חננאל שפסק כרבי שמעון בן גמליאל ולא מטעמיה, דהא קיי"ל דבדבר שבממון תנאו קיים, אלא מפני שהוא כמתנה על דבר שלא בא לעולם והוי כאומר לא אירש את אבא דלא אמר כלום. והביא ראיה מדגרסינן בירושלמי [הלכה א'] רבי ירמיה בשם רב הלכה כרשב"ג ולא לענין דבריו, הלכה כרשב"ג שאמר שאם מתה יירשנה, אבל לא לענין דבריו, שאמר מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, דהתם בתנאי גוף והכא בתנאי ממון אנן קיימין, ולמה אמרו תנאו בטל, שבסוף זכה בהן, כלומר שלאחר מיתתה הוא יורשה וכיון שאין הדבר ברשותו אינו יכול לסלק עצמו מירושתה כשם שאין אדם יכול לסלק עצמו מירושת אביו.

וכתב הר"ן דאין פסק זה דר"ח מחוור, דהרי העמדנו את משנתינו בכותב לה ועודה ארוסה, ואין זה דומה לאומר לא אירש את אבא דלא אמר כלום, דהתם שאני לפי שאין אדם יכול להסתלק ממה שהוא ראוי לירש מעכשיו, אבל זו כיון שעכשיו אינו ראוי ליורשה יכול לסלק עצמו מנכסיה ולכנסה על תנאי שלא יירשנה. ולכן מסקנת הר"ן דעיקר הפסק כדברי הרי"ף ז"ל דלא קיימא לן כרשב"ג אלא כרבנן. וכן כתב הרא"ש [סימן א'], וסיים, וכיון דליכא ראיה ברורה אית לן למימר כל תנאי שבממון קיים.

דף פ"ד ע"א

ינתנו לכושל שבהן.

הרי"ף [מ"ב ע"ב מדפי הרי"ף] פירש דכושל הי בעל חוב דאינו גובה רק בראיה. וכתב הר"ן דהרי"ף בא רק לפרש המשנה, אבל להלכה קיימא לן כרבי עקיבא. והרא"ש [סימן ב'] הביא את הירושלמי רבי יוסי בר חנינא אומר לכושל בראיותיו, כגון מלוה בשטר ומלוה בעדים יתננו למלוה בעדים, רבי יוחנן אומר לכושל שבגופו. לכושל שבראיה פירש רש"י למי ששטרו מאוחר. וכתב הרא"ש דאע"ג דאיפסיקא הלכתא כרבי עקיבא הוצרכנו לפרש דברי רבי טרפון, לפי דבתר תקנה דרבנן בתראי גבי ממטלטלין ועבדינן כרבי טרפון ואליבא דרבי יוסי בר חנינא דאיהו קשיש טפי מדרבי יוחנן. ואע"ג דהלכה כרבי עקיבא דקיימא לן כרבי עקיבא מחבירו ורבי טרפון חבירו הוה, מיהו הנ"מ בזמן דלא הוי מטלטלי משעבדי לבעל חוב, אבל האידנא דתקינו דמטלטלי משעבדי לבעל חוב, מפקינן להו מיתמי ויהבינן להו לכתובת אשה ובעל חוב:

דף פ"ד ע"ב

ההוא בקרא דיתמי דתפסי תורא מיניה. בעל חוב אמר מחיים תפיסנא ליה. ובקרא אמר לאחר מיתה. אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה אית לך סהדי דלאחר מיתה תפסיה.

כתב רא"ש [סימן ג'] דכך כתוב ברוב ספרים, אבל ר"י אומר שאין צריך לגרוס לאחר מיתה אלא אית לך סהדי דתפס, אע"פ שאין העדים יודעין אם היתה התפיסה לאחר מיתה או מחיים, דכיון שראו שבעל כרחו נטלו ליכא השתא מגו דלא מצי למימר לקוח הוא בידי, ואפילו הוא טוען שלקחו מאבי היתומים, כיון שראו עדים שנטלה בחזקה מן השומר תו לא מהימן לומר לקוח הוא בידי, אבל בלא מיגו לא מהימן למימר מחיים תפיסנא ליה, דכל טענה שהוא טוען שבא לידו בלי דעת הבעל לאו טענה מעלייתא היא ולא מהימן עלה בלא מיגו, דאית ליה לאוקמא ממונא בחזקת מריה.

ומה שלא חייב שבועה מכח עדות הבקרא, כתבו הרא"ש דהאי בקרא לא הוי כעד אחד שקם לשבועה, לפי שבעל דבר הוא שחייב לשלם ליתומים. וכן כתב רבינו חננאל דכיון דאודי בקרא דלאחר מיתה תפסיה ה"ל פושע בשמירתן וחייב לשלומי ליתמי מדיליה. והר"ן [מ"ב ע"ב מדפי הרי"ף] כתב די"ל כיון שלפי דבריו שאומר דלאחר מיתה תפסיה הוא חייב לשלם ליתומים הוה ליה בעל דבר ואפילו טוען נמי דתפסי מיניה באונס אפילו הכי לאו כעד אחד הוא, שהרי צריך לישבע ליתומים, דשומר שלהם הוא, וכיון שצריך לישבע אינו כעד אלא כבעל דבר. וכתב הר"ן, דלדעת הגאונים ז"ל שאמרו דכל שאינו טוען בגופו של דבר ממש שהוא שלו אלא דתפיס ליה כעין משכון דאינו נוטל אלא בשבועה לפי שכל הנוטלין נשבעין, אף בעל חוב זה נשבע דמחיים תפסיה:

וכתב רא"ש דהדין דינא לפום דינא דגמרא דלא משעבדי מטלטלי לבע"ח, אבל האידנא דמשעבדי לבעל חוב, אי אית ליה לבעל חוב ראיה ברורה דיכול לפרוע ביה ההוא חוב מיתמי לא מחייב בקרא מידי, ואי לית ליה לבעל חוב ראיה אלא שמחמת תפיסה הוא זוכה מיחייב בקרא לשלומי:

דף פ"ה ע"א

סיטראי נינהו.

וכתב הר"ן [מ"ב ע"ב מדפי הרי"ף] דמהא שמעינן שמי שנושה בחבירו שני חובות ופרע לו הלוה סתם אינו יכול לומר שיהיו לפרעון חוב פלוני שמחמתו נתנם לו, אדרבה הרשות ביד המלוה לומר מחמת חוב פלוני לקחתי, דאי לא תימא הכי כי מהימני למימר סיטראי נינהו מאי הוי, אכתי יכול הוה אבימי לומר שמחמת אותו חוב שבשטר שלחם והיה להם לחזור שטרו. אלא ודאי יד המלוה על העליונה. ולא עוד אלא אפילו אמר לו לוה בשעת פרעון הא לך מעות אלו בשביל חוב פלוני ומלוה קבל ושתק, יכול מלוה לומר אחר כך שבשביל מלוה

על פה או בשביל חוב אחר תפסס, והאי דשתיק לאו משום דאודויי אודו ליה, אלא פקח היה לשתוק כדי לתפוס ואחר שתפס בירר דעתו בשתיקתו.

לתקוני שדרתיך.

וכתב הר"ן [שם] ומדאמרינן בגמרא לענין שלומי שליח מאי. משמע דאפילו לא היה בדין שישלם שליח מצי למימר סיטראי נינהו משום מגו דלא היו דברים מעולם, וקשה, איך היה יכול לטעון כך, והרי חמא שהוא השליח הוא כעד אחד ומחייבם שבועה, וכיון שמודין לדבריו אי אפשר להו לאשתבועי והוה להו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם כדאמרינן בנסכא דרבי אבא [ב"ב לד ע"א]. ותירץ הר"ן כדאמרינן לעיל בענין הבקרא, דיש לומר דהאי עובדא הוה בתר דתקון רבנן שבועת היסת דלא אמר הן הן שלוחיו הן הן עדיו, הילכך לא משתבע אפומיה דהאי דהוי ליה כבעל דבר מפני שהוא נוגע בעדות ולאו כעד הוא וממילא מהימני משום מגו:

ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי. אתו יורשין וקא תבעי להו מינה. אמרה להו מחיים תפיסנא להו.

כתב הרא"ש [סימן ה'] דהא דלא מהימנא למימר מחיים תפיסנא להו בתורת משכון במיגו דממושכנין היו אצלי מעיקרא, דאז אינה צריכה ראיה כיון דאינה רוצה לגבות השטרות, או במיגו דנאנסו או החזרתים לך או לא היו דברים מעולם, צ"ל דמיירי שהפקידו אצלה בעדים וגם ראו עתה מלוגא דשטרי בידה הלכך אין לה שום טענה ליפטר אל אם כן תביא עדים שתבע ממנה מחיים ואמרה שבתורת משכון היא רוצה לתופסם. וסיים הרא"ש, דהדין דינא דגמרא, אבל השתא דתקון רבנן דמתיבתא למיגבא ממטלטלי גבי מינייהו אפילו לא תפסה מחיים:

והרי"ף [מ"ג ע"א מדפי הרי"ף] כתב דמסתברא לן דהאי מלוגא דשטרי בתורת משכון הוא דתפסה ליה כו'. והקשה הר"ן דא"כ להימניה משום מגו דאי בעיא אמרה לקוח הוא בידי ומהימנה לגבי גוף השטרות שגופן ממון כשאר מטלטלין לצור ע"פ צלוחיתו, והשתא נמי להימניה בתפיסה דמשכון משום האי מגו. ותירץ הר"ן די"ל דאי טענה הקנה לי גוף השטרות בלבד לא מהימנא, שאין אדם עשוי למכור שטרי ראיה שלו לצור ע"פ צלוחיתו, ואי אמרה מכרן לי בין לגופן בין לראיה שבהן ומסרן ולא כתב, כיון שהמקח בטל לשעבוד שבהן שהוא עיקר השטר, אף הוא מתבטל לגבי גוף השטרות, ולא עוד, אלא אפילו אמרה מכרן לי בין לגופן בין לשעבודן ושטר הקנאה היה לי ואבד, כיון דלא מהימנית לה לשעבודא שבהן, אף לגוף השטרות אינה נאמנת. והביא אחרים שפירשו דהא דמלוגא בדאיכא עדים וראה היא, ודינא דתפיסה אתא לאשמועינן, דאע"ג דתפסה להו מחיים, כיון דלשם פקדון הוו בידה לאו תפיסה מיקרי וצריכה היא עדים שתבעום ממנה מחיים:

וכתב הרי"ף דמסתברא לן דהא דאצרכה רב נחמן לאתויי סהדי דמחיים תפשה ליה במלוגא דשטר בלחוד היא דדיינינן הכי, ולא גמרינן למידי אחרינא, משום דמלוגא דשטרי לא יכלה למימר לקוחין הן בידי, דאי אמרה לקוחין הן בידי אמרינן לה אחוי שטריך דקימא לן אין אותיות נקנות במסירה, הלכך צריכה עדים דתבעוה מינה מחיים ולא יהבה לה ניהליהו, אבל מידי אחרינא דיכיל למימר לקוח הוא בידי ומהימן כי אמר מחיים תפישנא ליה מהימן.

וכתב הר"ן דדעת הרי"ף ז"ל דהאי עובדא בדליכא עדים וראה הוא, ולפיכך כתב דהאי דינא במלוגא דשטרי בלחוד הוא שאינה יכולה לומר לקוחין הן בידי לפי שאין אותיות נקנות אלא בכתיבה ומסירה, וצריכה להביא ראיה על הכתיבה, אבל במילי אחריני מהימנא מגו דאי בעיא אמרה לקוח הוא בידי, והקשה הר"ן למה במלוגא לא מהימנא למימר לקוח בידי, דהא אמרינן בבבא בתרא [קע"ג ע"א] אותיות נקנות במסירה, רבא אמר אין צריך להביא ראיה על המסירה, וכי היכי דלמאן דאמר אותיות נקנות במסירה נאמן לומר לקוח הוא בידי, לדידן נמי דקיימא לן אין אותיות נקנות במסירה למה לא תהיה נאמנת לומר במתנת שכיב מרע יהבינהו ניהלאי, או אגב ארעא, או שטר זכייה כתב לי עליה ואבד. ותירץ דלא דמי, דלמאן דאמר אותיות נקנות במסירה כיון דמסירה גופא הקנאה היא נאמן לומר לקוח הוא בידי, שהתפיסה מוכחת באותיות דבעלים מסרום לשם מקח כשם שהיא מוכחת בשאר מטלטלין, אבל לדידן דקיימא לן דאין אותיות נקנות במסירה, כיון דמסירה גופא לאו הקנאה היא לא מהימן, דתפיסתו לא מוכחת אלא שהבעלים מסרום, אבל על הקנאת אגב או כתיבה לא מוכחא כלל.

אמר רב פפא השתא דאמור רבנן קים לי בגווה מילתא היא כגון אבא מרי ברי דקים לי בגויה קרענא שטרא אפומיה קרענא סלקא דעתך אלא מרענא שטרא אפומיה.

לדעת רש"י מרענא היינו שלא אזקק לגבות באותו שטר, ומקרע נמי לא קרענא ליה אלא אניח השטר בידו ואם יתבענו בב"ד אחר דלא קים ליה באבא מרי ברי יגבה לו חובו. ודעת הרי"ף דפירוש מרענא שטרא אפומיה דלא מיפרע מיניה אלא בשבועה. והקשה הרא"ש [סימן ו'] דאם כן מאי רבותא דאבא מרי דקים ליה בגויה, אפילו איניש דעלמא, דתנן לקמן [פ"ז ע"א] עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. והביא פירוש ר"ח דנפקא מינה היכא שהיה בשטר נאמנות סתם, כלומר שכתב שהאמינו אבל לא כתב שמאמינו כשני עדים, ומועיל נאמנות זה בסתם שעד אחד אינו יכול להשביעו, ובכי ה"ג קאמר כגון אבא מרי ברי מרענא שטרא אפומיה להשביעו אף על פי שעד אחד אינו יכול להשביעו.

ועוד כתב הרי"ף דנפקא מינה מהאי דבשודא דדייני יהבינן לההוא דלא איתרע שטרו. וכתב הרא"ש, דאע"ג דלא אמרינן שודא דדייני בשטרי הלוואות אלא בשטרי מקח, כגון שני שטרות מכר ומתנה היוצאין ביום אחד, כה"ג עבדינן שודא

דדייני אף בשטרי הלוואות, שאם היו שני שטרי הלוואות על אדם אחד ואין לו ממון כדי פירעון שתיהן, ואדם דקים ליה לדיין בגוויה מעיד על האחד שהוא פרוע, יתן הדיין הממון למלוה אחר.

וסיים הרי"ף, חזינן לגאון דקאמר, דהאידנא לית ליה לדיין למימר קים ליה בגווייה, דלא בריר לן קים ליה בגוויה היכי הוי, הלכך לית לן לאורועי שטרא או לאפוכי שבועה אלא בעדות ברורה, ואעפ"כ בעדות אדם נאמן מחמיצין הדין ודורשין וחוקרין עד שיתברר הדבר ויצא הדין לאמיתו:

תיתי תשתבע לי במתא.

וכתב הר"ן [מ"ג ע"ב מדפי הרי"ף] בשם הרמב"ן, דדינא הכי דמשתבע באתרא דבעי מלוה, ודוקא מלוה משום דמעיקרא היה יכול לכפותו ללכת לבית הועד, דעבד לוה לאיש מלוה, כדאיתא בסנהדרין [ל"א ע"ב], הילכך האי נמי נשבעת במקום שרוצה המלוה, אבל בנשבעין ונוטלין לא מצי לוה למימר לישתבע במתא, כיון דמעיקרא לא מצי למכפיה למיזל בהדיה אלא דן בעירו שלא יוציא מאתים על מנה. מיהו אם הולך למקום זה בין כה וכה, הולך ואפילו למדי כדאיתא שם [כ"ג ע"א].

דף פ"ה ע"ב

אמר ליה חדא דידענא ביה ברבי מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי דלא אמיד ועוד הא קא יהיב סימנא.

וכתב הרא"ש [סימן ח'], ואע"פ שאם היה רבי מיאשא קיים והיה אומר שלו הם מהימן, מ"מ מילתא דלא שכיח לא טענינן להו ליתמי.

ומה שאמר ועוד הא קיהיב סימנא, האי ועוד לא אתא לבטולי לטעמיה קמא ולמימר דאפילו אי אמיד יהבינן ליה נינהו כיון דקא יהיב סימנא, דאם כן לא שבקת חיי לכל בני העשירים, שאדם הרגיל אצלן ומכיר בסימני כלי כסף וזהב שלהם ילך ויגיד לאחרים ויתנו סימן. אלא הני תרי טעמי שייכי אהדדי ואין מועילין זה בלא זה, דבעינן דלא אמיד ויהיב סימנא. וכתב הרא"ש דכל זה דוקא היכא שהיתומים טוענים שמא, אבל אי טוענים ודאי אבינו אמר לנו שהיו שלו, משתבעי דקושטא קאמרי ולא מפקינן מינייהו, והביא דכן היה אומר ה"ר משה בר' יוסף ז"ל מנרבונ"א.

ומה שהביאה הגמרא עוד מעשים בזה, מעשה דההוא גברא נמי דאפקיד כסא דכספא בי חסא שכיב חסא ולא פקיד וכו', וההוא גברא דאפקיד מטכסא בי רב דימי שכיב רב דימי ולא פקיד וכו', הוא לומר למימרא דהלכה רווחת היא ולית בה פלוגתא.

וכתב הרא"ש, מצאתי כתוב בשם ה"ר יונה ז"ל, דכיון שלא זכה זה התובע מותר ליתומים להשתמש בו ולמוכרו, שהרי זה התובע שטען ודאי נתבטלו דבריו, ומעתה אין טענת ודאי על פקדון זה, וכיון שהוא ספק ונמצא ברשות אביהם ישתמשו בו. וכן מסתבר דאדם שלא אמיד ונמצא ממון ברשותו לא אמרינן שיהא מונח עד שיבא אליהו ושמא יבא אדם ויתן לו סימן, אלא ודאי אמרינן שמא מצא מציאה כל זמן שלא בא עליהן בטענת ודאי בסימן מובהק:

שודא דדייני.

כתב הר"ן [מ"ד ע"א מדפי הרי"ף] שיטת רש"י, דהוא כמו לשון כמו ירה בים, דמתרגמינן שדי בימא, הטיל בים, ואף כאן הטלת הדיינים לפי מה שיראו הדיינים שהיה דרכו של מת לקרב זה יותר מזה או מי משניהם טוב ונוהג דרך ישרה שיש לומר לו נתכוון המת לזכות כך. וכן דעת הרמב"ם [פרק י"א מהלכות זכייה ה"ג]. ואחרים פירשו דשודא לשון שוחדא, שהחי"ת מובלעת, כדרך שאמרו מסותא וענינו מסחותא. והיינו, שהרשות ביד דיינין לעשות כרצונם.

דף פ"ו ע"א

גופא אמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל.

שיטת הרי"ף והגאונים דמכירת שטר חוב דרבנן, דאין קניין נתפס על שטר חוב כמו שאין נתפס על הלוה ומהאי טעמא יכול למחול. וכן דעת הרמב"ם [פ"י מהלכות זכיה ה"ב]. ושיטת רבינו חננאל, הביא הרי"ף שיטה זו, דהטעם שיכול למחול הוא לפי שיכול לומר עיינתי בחשבוני וראיתי שלא נשאר לי עליו חוב, או שיש לי ספק אם פרע לי או לא, לכן איני גובה. ועיין ברי"ף שהקשה על שיטה זו.

ודעת רבינו תם דמוכר שטר חוב שיכול למחול אע"פ שמדאורייתא הוי מכר [ולא כהרי"ף], משום דשני שיעבודים יש לו למלוה על הלוה, אחד שיעבוד נכסיו ואחד שגופו משועבד לפרוע לו, ושעבוד נכסיו של הלוה יכול המלוה למכור, אבל שיעבוד גופו של הלוה אין קניין נתפס עליו, הלכך כל זמן שלא מחל לו גובה נכסיו של לוה, אבל אם מחל המלוה ללוה שיעבוד גופו שנשאר אצלו פקע נמי שיעבוד נכסין, דנכסי דאינשי אינון ערבין ביה וכשנסתלק שיעבוד הלוה נסתלק נמי שיעבוד נכסיו.

אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא מאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא.

כתב הרא"ש [סימן י'], מגבי ליה מיניה דמי שטרא מעליא, פירוש כל דמי שוויו שהיה עומד לימכר בהן לפי שעבוד נכסים של לוה ולפי אלמותו, ולמאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא, לשיטת רש"י היינו שאומר שלא מכר לו אלא הנייר, והרי הוא בידך, והיינו שאינו פורע לו כלום. וכן כתב הר"ן דמדברי רש"י ז"ל נראה דאמוחל קאי, ושאין הלוה יכול להוציא השטר מלוקח, כמו שהבאנו בסמוך, ושכן דעת הרשב"א.

והקשה הרא"ש דלשון מגבי ביה משמע שגובה ממש, ולרש"י אינו גובה כלום. והביא את דעת חכמי פרווינצי"א שצריך לפרוע המוחל ללוקח דמי הנייר, דכיון דמוחלו הרי הוא כפרוע וצריך להחזירו ללוה, כי הוא נותן שכר הסופר והנייר שלו.

והר"ן [מ"ה ע"א מדפי הרי"ף] כתב גם כן כך, די"א שהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו דאמר שמואל שהוא מחול, דאתי לוה ומפיק אפילו ניירא מלוקח, דכיון דלוה נותן שכר השטר נמצא שאינו אלא כמשכון ביד מלוה עד שיפרענו, הילכך מכי מחליה מלוה לגביה כיון דפקע שעבודיה זכה לו בגופו של שטר ומחזירו לוקח בעל כרחו, ואפ"ה למאן דלא דאין דינא דגרמי לא מחייב מוחל לשלומי ליה ללוקח אפילו דמי ניירא, דבגרמא בעלמא אפסדיה מיניה ופטור. ודאמרינן מגבי ביה דמי ניירא לאו אמוחל דאיירי ביה קאי, אלא בעלמא קאי, והכי קאמר, מאן דלא דאין דינא דגרמי לא מגבי בהיזיקא דשטר חוב אלא דמי ניירא בעלמא, ונ"מ לשורף שטרות לחבירו, דלמאן דדאין דינא דגרמי מגבי בהיזיקא דמי שטרא מעליא ולמאן דלא דאין לא מגבי ביה אלא ניירא בעלמא דקלי ליה, ומיהו דמי ניירא משלם משום דהאי שטרא דמלוה הוא שהלוה משכנו לו עד דפרע ליה הילכך עד דפרע ליה דידיה הוא.

אמר אמימר משמיה דרב חמא האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ח ואית ליה ארעא ואית ליה זוזי לבעל חוב מסלקינן ליה בזוזי לאשה מסלקינן לה בארעא האי כי דיניה והאי כי דיניה ואי לא איכא אלא חד ארעא ולא חזיא אלא לחד לבעל חוב יהבינן ליה לאשה לא יהבינן לה מאי טעמא יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא.

כתב הרא"ש [סימן י"א], שמעינן מהא דאמימר דכל היכא דכי הדדי נינהו וליכא דינא דקדימה לחד מינייהו, כגון מטלטלין בזמן הזה ולא אקני להו מטלטלי אגב מקרקעי וליכא אלא שיעורא דחד מינייהו, לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן, דיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא, ושכן שלח רב האי גאון ז"ל לרבי אברהם קבסאי ז"ל. ויש מי שאמר דהא דאמימר ליתא אלא כששטר כתובה ושטר חוב יוצאין ביום אחד, דדיינינן בהו שודא דדייני, ואתא אמימר לאשמועינן דהיכא דחד מינייהו בעל חוב וחד מינייהו כתובת אשה איכא שודא דדייני בהא מילתא, דלבעל חוב יהבינן ולכתובת אשה לא יהבינן דיותר ממה שהאיש רוצה וכו', אבל היכא ששטר חוב וכתובת אשה שוין, כגון לוה ונשא ואחר כך קנה, אי נמי מטלטלין בזמן הזה דקיימא לן חולקין, לא אמרינן בכי האי מילתא לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן, דהא לאו שודא דדייני הוא. הלכך כתובה ובעל חוב חולקין כשאר בעלי חובין.

והרא"ש דחה סברא זו, וסיים, וכבר איבטיל האי סברא וליכא למיסמך עלה. הלכך בין שטר חוב וכתובה יוצאין ביום אחד בין ששניהם כעין לוה ולוה ואח"כ קנה, בין מטלטלין בזמן הזה הואיל ושיעבודא דידהו בהדי הדדי קאתי וליכא קדימה לחד מינייהו, ואי ליכא מאי דשקיל אלא חד מינייהו לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן, דיותר ממה שהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא:

ובדין תפיסה בכהאי גוונא, הביא הרא"ש את הרמב"ם [פ"כ מהלכות מלוה הל"א] שכתב, לוה ולוה ואח"כ קנה דאמרינן חולקין, אם קדם אחד מהם ותפס הכל אין מוציאין מידו, לפי שלא אמרו חכמים אלא בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה, ושכן משמע מתוך דברי הרי"ף שמשוה דין לוה ולוה לשני שטרות שזמנן ביום אחד וכתב דיהבינן לאיש.

וכתב הרא"ש בשם רבינו יונה דכתב דהא דאמרינן אם לוה ולוה ואח"כ קנה חולקין וכן בכל המקומות שאמר בש"ס חולקין אם קדם האחד וגבה מה שגבה גבה. ואע"ג דאמרינן בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה, ה"מ מאוחר, אבל זה שיש בו זכות קצת מה שגבה גבה. ודוקא כשגבה בבית דין, שהגבוהו ב"ד קודם שידעו שהיה שם בעל חוב אחר, אבל אם גבה מעצמו, אפילו ע"י שומא, דליכא למימר מאן שם לך, מה שגבה לא גבה.

וכתב הרא"ש ונראה דבריו במקרקעי, אבל במטלטלי מה שגבה גבה אפילו שלא בבית דין. הלכך, אם יש קרקע לחד מינייהו ינתן למוקדם, ואם קדם המאוחר מוציאין מידו, ואם יש מטלטלין לחד מינייהו אם קדמה האשה ותפסה זכתה, ואם לא תפסה לבעל חוב יהבינן. ואם הם שווין בזמן ויש קרקע לחד מינייהו, או אם אינם שוין בזמן וקנה הקרקע אחר שעבוד שניהם, לבעל חוב יהבינן. ואם קדמה האשה ותפסה מוציאין מידה. ואם יש זוזי וארעא לשניהם ותפסה האשה זוזי, יראה שמוציאין מידה ונותנים לה קרקע, כיון שמספיק לשניהם יהבינן לכל חד כדיניה.

פריעת בעל חוב מצוה.

כתב הרא"ש [סימן י"ד] וכופין יתומים גדולים לפרוע חובת אביהם, היכא דהניח אביהן אחריות נכסים כדאיתא בערכין, אבל בדליכא אחריות נכסים אלא מטלטלין מצוה על היתומים ואין כופין, כדמוכח לקמן בפרק עשירי. וטעמא, משום דהויא מצות כבוד אב מצות עשה שמתן שכרה בצדה ואין ב"ד של מטה מוזהרין עליה. ומה שאמרנו בבא קמא [צ"ד ע"ב] הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם, לאו דוקא כבוד אביהם קאמר, אלא דאם לא מחזירין הוה קלון אביהם, אבל משום כבוד אביהם לחודיה אין מחייבין אותן להחזיר. וכתב הרא"ש דנראה דהאידנא דתקון רבנן בתראי לגבות ממטלטלי וסמך המלוה אמטלטלי כמו אמקרקעי. כופין אף במטלטלין וכן עמא דבר.

דף פ"ו ע"ב

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הרי זה גיטיך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום והלכה והניחתו בצדי רשות הרבים מהו.

כתב הר"ן [מ"ה ע"ב] דהך בעיא פירשה הראב"ד במעכשיו ולאחר ל' יום, ומה שהזקיקו לפרש כן לפי שהוא סבור דבלא אמר לה מעכשיו אפילו הלכה ומצאתו ונטלתו משם אינה מגורשת, דהויא לה כטלי גיטיך מעל גבי קרקע. וכתב שם עוד טעמים לסברת הראב"ד. והר"ן כתב דאין פירושו מחוור, ודנראה דבעיין בדלא אמר מעכשיו הוא, וסברינן דכל שלא יצא מרשותה מגורשת, וזה ששאל כאן צידי רה"ר אי כרה"ר ממש הן, שאפילו ממון גמור שלו יוצא בו מרשותו, או דילמא אינו יוצא בהם מרשותו אלא הרי הוא כאגם שאין ממון שלו יוצא בו מרשותו, והלכך גט זה אנו רואין אותו ביום שלשים כאילו הוא עומד ברשותה והרי היא מגורשת בקבלה ראשונה שהרי לא יצא מרשותה. ואין זה כטלי גיטך מע"ג קרקע, משום דהכא הא איכא נתינה לשם גירושין, אלא שאינו רוצה שיחולו הגירושין עד לאחר שלשים. ופשטינן לה מדרב נחמן דאמר קנה אפילו עומדת באגם, כלומר דאע"ג דלא אמר לה מעכשיו עד לאחר ל' יום כי קיימא באגם קני, דחשבינן לה כאילו ברשותו ממש היא וקנה אותה במשיכה ראשונה כיון שעדיין ברשותו היא.

ולענין הלכה כתב בחידושי הרשב"א דלענין גיטין אי אמר לה עכשיו הרי זו מגורשת ואינה מגורשת, בין הניחתו בצדי רה"ר בין הניחתו ברה"ר ממש, כמבואר בקידושין [נ"ט ע"ב] דמספקא לן דילמא תנאה הוי, ואי לא אמר לה מעכשיו אינה מגורשת כלל, דצידי רה"ר וסימטא ואגם אינם מקומות שלה שיקנו לה מדין חצר.

ולהר"ן לא נראה פסק זה, דכיון דרב נחמן דקיימא לן כוותיה בדיני אמר דאפילו בלא מעכשיו קנה, ורמי בר חמא ורב חסדא הכי סבירא להו, נקיטינן כוותייהו דאפילו בלא מעכשיו קנה ולענין גיטין מגורשת. וכתב הר"ן דלא ירד לסוף דעת הרמב"ם שכתב בהלכות גירושין [פ"ט ה"ב וג'] דבלא מעכשיו מגורשת, ובמשוך פרה זו כתב בפ"כ מהלכות מכירה [ה"ט] דבלא אמר לו מעכשיו לא קנה, דלכאורה ה דברים נראים סותרים:

משנה. המושיב את אשתו חנוונית או שמינה אפוטרופיא הרי זה משביעה כל זמן שירצה רבי אליעזר אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה.

אפוטרופא היינו להכניס ולהוציא פירות ולשכור פועלים ולישא וליתן. וכתב הר"ן [מ"ו ע"ב מדפי הרי"ף] דהאי דינא לאו דוקא באשתו, דכל אדם נמי שמינה אותו אפוטרופא משביעו כל זמן שירצה, ונקט אשתו לרבותא, דלא תימא דכיון שיש לה להשבע כשתובעת כתובתה, אם כן לא תשבע אלא בסוף וכסברת רבי שמעון דאמר בסיפא דמתניתין דלקמן דאינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה על אפוטרופיא, קמ"ל דפליגי בהאי:

משנה. כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך.

במסכת גיטין [ל"ד ע"ב] מבואר כי נדר תקנו רק לאלמנה מפני שהיתה מקילה בשבועה ומוריא היתרא דקא טרחא קמי יתמי ונמנעו מלהשביעה, והתקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת והנדר הוא שאומרת יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם עיכבתי משלך כלום, ואילו כאן משמע דקאי גם אגרושה. כתב הנמוקי יוסף [מ"ו ע"ב מדפי הרי"ף] מכל מקום כיון שהנדר הוא להקל עליה ודינה הוא בשבועה אם לא פטרה בפירוש משתיהם היה יכול לומר לה לא פטרתיך אלא מן השבועה, אבל בעלמא כל שחייב לחבירו שבועה ופטרו ממנה הרי פטור מכל נדר, וכן איפכא, ושכן כתב הריטב"א ז"ל. וכתב עוד הנמוקי יוסף, מיהו נראה שאם נתחייב שבועה לו ממקום אחר שיכול להשביעו גם ממה שפטרו על ידי גלגול מדכתב הרמב"ן בחדושיו [ד"ה ומה שמצינו] מצאתי בחבור המחברים האחרונים, הסכימו רבותינו ז"ל שטר שיש בו נאמנות יכול לגלגל אותו על מקום אחר.

אבל משביע הוא את יורשיה ואת אלו הבאין ברשותה.

כתב הנמוקי יוסף [שם], פירשו בתוספתא אלו הבאים ברשותה, כל שמכרה או נתנה להם כתובתה. והשבועה שמדובר כאן היא שבועת היורשים המפורשת במסכת שבועות, והיינו שלא מצאנו ושלא אמר לנו ששטר זה פרוע, וגם אלו שמכרה להם נשבעים שבועת היורשים אם היא מתה, וכמו שפירש"י ז"ל, דאם בחיים היא איך ישבעו הלקוחות ששטר זה אינו פרוע, והלא למחר תאמר שהיא פרועה ומהימנא מגו שיכולה לחזור ולמחול, וכן הדין במלוה. לכן צריכה היא או המלוה לישבע בעצמם, אבל במקום שאינו יכול למחול כגון מכנסת שטר חוב לבעלה גם אינה נאמנת לומר שהיא פרועה, והרי הוא כאילו מת המוכר ולוקח גובה בשבועה בין מן הלקוחות של לוה בין מיורשיו, וכ"כ הרמב"ן [ד"ה אבל].

ולא ליורשי ולא לבאין ברשותי.

כתב הנמוקי יוסף, דבסיפא זו השמיענו דס"ל דכי היכי דמהני נאמנות לגבי לוה גופיה הכי נמי מהני על יורשי לוה ועל הבאים מכחו משום דיורש כרעא דאבוה הוא, והרי הוא כאילו הנכסים ברשותו של לוה עצמו בשעת גוביינא.

ולענין אם יועיל נאמנות זו אף ללקוחות שלא יוכלו להשביע את הלוה ובאי כוחו, כתב הנמוקי יוסף דמדהזכיר בנאמנות דמועילה לבאים מכחו, ולא הזכיר לבאים ברשותו מוכח דלא מיירי בלקוחות ובמקבלי מתנות, דבמקום שחב לאחרים אינו נאמן, וזו דעת הרי"ף [שם], וכתב דכן הסכימו הגאונים כולם, וכן דעת הרמב"ם [פט"ז מהלכות אישות ה"כ] דלגבי יורשים דוקא מהני נאמנות ולא לגבי לקוחות. ומכיון דבאים מכוחו משמע לקוחות הוצרך הרמב"ן ז"ל לדחוק עצמו בספר הזכות לישב משנה זו ופירש דהני באין מכחו לאו דומיא דהני אחריני שפירשנו שהם לקוחות, אלא הני הם אפוטרופוס שמינה על נכסיו או נתן נכסיו במתנת שכיב מרע דכיורשין שויוה רבנן.

והרא"ש [סימן כ"ב] כתב גם כן דהקשו על דברי הרי"ף מהאי לישנא דמתניתין שפוטר את כל הבאים ברשותה, וכתב דיש לתרץ דבריו דהא דקאמר דלא מהניא נאמנות היינו אחר שמכר נכסיו, דומיא דשטר אמנה דלאו כל כמיניה לגרועי כח הלקוחות אחרי שמכר להן כבר, אבל אם קדם הנאמנות ללקוחות לא פקע בשביל שמכר נכסיו לאחרים. וכתב הרא"ש דכן חילק בעל המאור, אבל מתוך דברי הרי"ף עצמו משמע שלא ירד לחילוק זה דמשמע דמפליג בין ירתי ללקוחות, ושכן כתב רבינו חננאל, ומעשים בכל יום שאין נפרעין מן המשועבדים אף על פי שיש להם נאמנות אלא בשבועה ומן היתומים שלא בשבועה, ואפשר שטעמו משום דחיישינן לקנוניא שמא פרעו והחזיר לו השטר, אע"ג דמפרש בתוספתא דבאים ברשותה היינו לקוחות הבאים ברשותו, לאו היינו לקוחות ממש, אלא אפוטרופוס שמינה על נכסיו, כמו שהבאנו לעיל. והראב"ד וה"ר מאיר הלוי חלקו גם הם בין קדמו הלקוחות ובין קדם הנאמנות. וסיים הרא"ש, והאידנא דנפישי רמאי נכון להחמיר כדברי רבינו חננאל והרי"ף.

ורבינו זרחיה הלוי [בעל המאור] השיג על הרי"ף שכתב ראיה למה שאין נאמנות מועילה לגבי הלקוחות ממה שמצאנו כעין זה לעיל בפרק האשה שנתאלמנה [י"ט ע"א] בענין נאמנות לומר שטר אמנה הוא זה כשחב לאחריני, וכתב דמשם לא מוכח אלא בשקדם השעבוד לנאמנות דבכי האי ודאי לאו כל כמיניה, אבל כל שקדמה כתיבת הנאמנות לשעבוד, בכי האי ודאי גובה שלא בשבועה, שהרי על דעת כן שעבד נכסיו. והיינו מתניתין דתנן נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי לא עליך ולא על יורשיך ולא לבאים ברשותיך אינו יכול להשביעה לא הוא ולא ליורשיו ולא הבאים ברשותו לא היא ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה ומפרש בתוספתא אלו הן הבאים ברשותה כל שמכרה או נתנה להם במתנה ומשמע ודאי שכך יש לנו לפרש באים ברשותו כל שמכר או נתן להם במתנה וכיון שדעת הרי"ף דאבא שאול מודה במשנתינו דכיון שפטרה בפירוש גובה מן היורשין שלא בשבועה, כך יש לנו לומר שגובה מן הלקוחות שלא בשבועה שהוא הדין והוא הטעם. ומיהו ודאי לדברי האומר דאבא שאול פליג אמתניתין שאין שום פטור מועיל לבא ליפרע מנכסי יתומים הדבר פשוט שאינו מועיל גם כן לבא ליפרע מן הלקוחות, דכי היכי דאמר אבא שאול אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה, כך יש לנו לומר אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים בא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה.

ומה שצריך שיזכיר גם פטור מן היורשין, כתבו הרא"ש [סימן כ"א] והנמוקי יוסף דהני מילי כשפטר הלוה את המלוה, כמו משנתינו שפטר הבעל את האשה בחוב שיש לה עליו, אבל בשטר שכתב בו המלוה נאמנות ללוה כשיאמר שהשטר פרוע שיהא נאמן אם מת המלוה ובאו יורשיו לגבות ואמר הלוה פרעתי לאביכם נאמן אע"פ שלא האמינו על היורשים, משום דכשבא ליד היתומים הרי הוא כקרוע מטעם הנאמנות. וכתבו עוד דמיהו שבועה בעי, דכיון דלא כתב ליה מהימנת אף בלא שבועה, דלמא הכי קאמר ליה, מהימנת עלי לבטולי שטרא דידי ולמיהוי כמלוה על פה והוה כמה דטעין מנה לי בידך ואמר ליה אידך החזרתיו לך דמשתבע שבועת היסת ומיפטר. הלכך האי מלוה כיון דכתב ליה ללוה מהימנת עלי סתם ולא פטריה משבועה בהדיא אמרינן יד בעל השטר על התחתונה והאי נאמנות דכתב ליה לבטולי שטרא הוא דכתב ליה אבל מידי שבועה לא מיפטר, כן כתב הרי"ף וכן כתב מרנא ורבנא האי. ואם מת הלוה ואמרו בניו אבינו אמר לנו שהשטר פרוע, יראה שאין בדבריהם כלום שיאמר המלוה לאביכם האמנתי כשיאמר לי שהוא פרוע לכם לא האמנתי ואני אומר שלא אמרו אביכם מעולם אבל אם הביאו עדים שאמר אביהם שהוא פרוע נתבטל השטר:

הלכה מקבר וכו'.

כתב הרמב"ן דמצא בתשובה לרי"ף שפירשה לבבא זו ארישא, באופן בשלא פטרה הבעל כלל, ואפילו הכי כיון שלא השביעה ולא צוה להשביעה פטורה. ושבעל העיטור כתב, חזינן בחיבור הרב תשובת רי"ף דאתשיל קמיה אם היתומים משביעין את האלמנה על מה שנשאה ונתנה בחיי בעלה אם מת בעלה ולא השביעה, והשיב פלוגתא היא בין בעלי הוראה, איכא מאן דאמר הלכה כסתם משנה המושיב את אשתו וכו' ואיכא דפסיק הלכתא כרבי שמעון דאמר תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה אינה תובעת אין יורשין משביעין אותה, ודעתו נוטה שהלכה כסתם משנה שאם מת ולא השביעה נתגלה דעתו שכבר מחל לה, ומשום הכי אמרינן הלכה מקבר בעלה וכו' אבל אין משביעין אותה לשעבר משום שבעלה כבר מחל לה. וכתב על זה בעל העיטור, ולא נהירא לן, ומסתברא דפלוגתא דחנן ובני כהנים גדולים היא, וכשתגבה כתובתה תשבע על הכל. עכ"ל.

וכתב הרמב"ן, ופסקן של דברים, דאי קאי ארישא, אע"פ שלא אמר אין לי אלא בלא נדר ובלא שבועה סתם, לא מיבעיא איהו שאינו יכול להשביעה אלא אף יורשין אין משביעין אותה על אפוטרופיא שעשתה בחיי הבעל, אלא אם כן היתה תובעת ובאת לגבות כתובתה מהם, או אם עשתה אפוטרופיא לאחר מיתת בעלה או אם באת לגבות משביעין אותה אפילו ממה שעשתה בחיי בעלה. ואי קאי אמציעתא שפטרה ממנו ומיורשיו, אפילו נעשית אפוטרופיא לאחר מיתת בעלה פטורה. מיהו כל זה בשמינה אותה אפוטרופסית בחייו ונמשך אפוטרופסות שלה לאחר מיתה, אי נמי שמנה אותה עליה בפירוש, אבל יתומים שהושיבו אותה אפוטרופיא על נכסיהם מדעת עצמן, זו אינה בכלל, דנכסים של יתומים הם והם מושיבין אותה לדעתם בנכסיהם ונשבעת להם כל זמן שירצו.

דף פ"ז ע"א

א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה על הפוגמת כתובתה.

ודעת הראב"ד [הביאו הרא"ש סימן י"ח] דאף על פי שפטרה מן השבועה, מכל מקום אם היה עד אחד שמעידה שהיא פרועה לא מהני פטור זה, דנהי דטפי מנפשיה הימנה טפי מעד אחד לא הימנה, ודייק ממה שהוזכרה כאן במשנה פטור שבועת אפוטרופא ופוגמת, ולא הזכיר שבועת עד אחד, שמע מינה דלא מיפטרא בסתמא אלא אם כן פטרה בפירוש. וכתב הריטב"א דדעת הרמב"ן כדעת הראב"ד. והרא"ש כתב על זה דלא נהירא, דהנך שבועות דמתניתין הן שבועות שבית דין מחייבין אותה ולא שהוא תובע השבועה שאז יש מקום לומר שהוא לא פטרה משבועה זו שהעד מכחישה, הלכך כשפוטרה סתם פטרה מכל שבועה שב"ד מחייבין אותה, ומה שהזכיר שבועת פוגמת, נקט לפי סדר המשנה וזו ברישא דמתניתין, אבל באמת הוא הדין בכולהו.

דאמרי נהרדעי לכרגא ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא.

והראיה לענין שבועה, כתב הרא"ש [סימן י"ט] דכי היכי דמקילין לזבוני בלא אכרזתא הכי נמי מקילין שלא להשביעה, שאם היה לה לישבע מימנעה ולא עבדא. וגם מתוך המהירות אי אפשר לה ליזהר שלא תוותר ושלא תהנה, הלכך אפילו ע"י גלגול לא משבעינן לה אם לא נתנה ונשאה כי אם בצרכי המת. וכתב הרא"ש דנראה דהלכה כרב מתנא דמסתבר טעמיה כדאמרי נהרדעי, וכן פסקו רבינו חננאל והרי"ף, וכן ראיתי שפסק ה"ר מאיר הלוי ז"ל כרב מתנא.

ומה שאמרו שמוכרים לכרגא, רש"י פירש דהיינו כרגא של היתומים, ולפי זה משמע שלשאר צרכי היתומים מכריזין. והרא"ש כתב דנראה דלכל צורכי היתומים מוכרין בלא הכרזה, והאי כרגא ולמזוני דהכא לצרכי האשה, דעל היתומים לפרוע כסף גולגלתה כמו שעשה הבעל בחייו, דבכלל מזוני הוא.

ומה שאמרו לקבורה, כתב הרא"ש דלא מסתבר לפרש שמוכרין בלא הכרזה לצורך הקבורה, דמילתא דפשיטא שלא יהא המת מוטל בבזיון עד שיכריזו. הלכך נראה לפרושי לכרגא ולמזוני ולקבורה, אם לוו לצרכם, כשבא בעל חוב לגבות חובו מזבנין בלא הכרזה, דאם לא כן נמצא מכשילן לעתיד לבא ויבא לידי הפסד אם לא יפרעו הכרגא לאלתר, וגם תמות האלמנה ברעב:

אבא שאול בן אימא מרים אמר בין דלא שבועה בין דנקי שבועה בין דלא נדר ובין נקי נדר בין מנכסי ובין מנכסיא אילין בין הוא ובין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כבן אימא מרים.

וכתב הנמוקי יוסף [מ"ז ע"א מדפי הרי"ף] דאם אמר אחד מן הלשונות הללו הבעל לאשתו תהיה נאמנת, בלא נדר או נקי נדר מנכסי או מנכסיא אילין, שורת הדין דלהוי פטורה בין ממנו בין מיורשיו, אך כיון שלא כתב בפירוש ממני ומיורשי, אין עוקרין מפני לשון זה הסתום תקנתא דרבנן דאמרי הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, אבל אם כתב בפירוש בין ממני בין מיורשי, אז הלכה כסתם משנה דמהימנא כשתובעת כתובתה, דלא משבעינן לה אפילו באה לגבות מן היתומים ואפילו פוגמת. ומזה למדנו גם לענין לוה דכתב למלוה נאמנות ממנו ומיורשיו כשמת לוה ובא המלוה ליפרע מן היתומים יפרע שלא בשבועה, וכשמת מלוה אחר מיתת הלוה, יתומים של מלוה נפרעים מיתומים של לוה, דכיון שלא היה המלוה חייב שבועה לבני לוה לא מצינן למפטר מטעם אין אדם מוריש שבועה לבניו. זה דעת הרי"ף [מ"ז ע"ב מדפי הרי"ף] והרמב"ם [פט"ז מהלכות אישות ה"כ] והגאונים ז"ל והרמב"ן [ד"ה ותו]. אבל דעת רבינו חננאל [מובא ברמב"ן שם] וכל חכמי נרבונ"ה דאפילו נאמנות מפורש לא מהני בתובעת כתובתה, כדמשמע מפשט מילתיה דאבא שאול דאמר אבל מה אעשה וכו', לפיכך האשה שתובעת כתובתה חייבת לישבע, וכן המלוה כשבא לגבות מבני לוה. ולפי זה, אם מת מלוה אחר לוה אין בני מלוה יכולין לגבות כלום מבני לוה, שהרי אביהם היה חייב לישבע ואין אדם מוריש שבועה לבניו.

והרא"ש [סימן כ'] גם כן כתב שנראה מדברי הרי"ף שדעתו שדעת אבא שאול בן מרים שמדין פטורה מכל השבועות, דאבא שאול סבירא ליה כשאמר נקי נדר או דלא נדר ולא אמר אין לי עליך משמע שתהא בלא נדר מכל אדם אף מן היורשין, ואע"פ שאמר מנכסי, כיון שפטרה עכשיו מאותם נכסים פטורה לעולם מהם אפילו לאחר שנפלו הנכסים לפני היורשין, אבל מה אעשה שחכמים הזקיקוה שבועה כשאמר בלשון הזה, שאע"פ שיש במשמעותו שאף מן היורשין פטרה, מכל מקום נשבעת. ומיהו היכא דפטרה בהדיא מן היורשין מודה אבא שאול, ובהא פסיק רב נחמן כאבא שאול. מיהו רבינו חננאל פסק כאבא שאול אפילו פטרה בהדיא מן היורשין, וכן דעת התוספות ודעת הרי"ף.